

Mediterrán Világ

Társadalomtudományi folyóirat

31-32.

■ Migráció

■ Civilizációs konfliktusok

■ Koszovói szeparatizmus

■ Alessandro Ridolfi

■ Terrorszervezetek

Latin-Amerikában

■ Mediterrán perspektívák

Vogel Dávid:
Három ország – három út
Terrorszervezetek érvényesülése Latin-Amerikában

„Forradalmár vagyok, és teljes mértékben visszautasítom,
hogyan terrorista volnék.”

Abimael Guzmán

Absztrakt

Az elmúlt több mint két évtizedben, a 2001. szeptember 11-i terrortámadások óta eltelt időszakban számos tanulmány jelent meg a terrorizmus témakörében, a kiváltó okokról, szervezeti felépítésükről, a terroriszervezetek működéséről, jelen írás azonban három hasonló körülmények között operáló szervezet megszületését, tevékenységét, valamint célkitűzéseik elérését, az érdekérvényesítési képességük közti egyezőségeket és különbségeket kívánja bemutatni Latin-Amerikában.

terrorizmus, Latin-Amerika, Fényes Ösvény, FMLN, Tupamaros, Peru, El Salvador, Uruguay

Abstract

Since the terrorist attacks of September 11, 2001 many studies have been published with the subject of Terrorism, about its reasons, its structures or how terrorist organisations operate. This article however, is about to analyse three such organisations from Latin America with very similar backgrounds in order to compare their births, their aims and operations as well as their abilities to achieve their goals.

Terrorism, Latin America, Shining Path, FMLN, Tupamaros, Peru, El Salvador, Uruguay

Bevezető

A perui maoista terroriszervezet, a Fényes Ösvény alapítójának mottóul választott gondolata¹ a nemzeti nacionalista szeparatista mozgalmak megjelenése és tevékenységük fokozódása óta foglalkoztatja a szakértőket. Több tanulmány és konferenciák sora foglalkozott a témával, és érvelt egyik-másik álláspont mellett pro és kontra, végleges, mindenki számára elfogadható

¹ <http://www.cbc.ca/world/story/2006/10/13/shining-path-peru.html> letöltve: 2013-03-12

válasz azonban mindezidáig nem született, az államok e területért felelős szakértői számos eszmecsere alkalmával sem tudtak megállapodni egy közös terrorizmus-definícióban, így az Egyesült Államok egészen másként értelmezi a fogalmat, mint az Európai Unió, Kína, vagy éppen Törökország.

A problémakör azonban rendkívül akut, a téma aktualitása miatt számos kormány szerv és nemzetközi szervezet is összeállítja saját listáját a világ terrorszervezeteiről. Számos ilyen jegyzéket átnézve előadásom alapjául az USA Külügyminisztériumának terrorszervezeteket tartalmazó² listáját vettem.

A jelenleg elérhető, a 2012. szeptember 28-i állapotot tükröző változat ötven terrorszervezetet tartalmaz, melyek közül számos tevékenykedik kisebb-nagyobb mértékben Latin-Amerikában. Konkrét témaként azonban három helyi, részben aktív, részben feloszlott terrorszervezet tevékenységét mutatnám be három országban: az FPL-t (a későbbi FMLN-t) El Salvadorban, a Peruban működő SL-t, valamint az uruguayi MLN-t. Választásom indoka, hogy bár mindhárom szervezet hasonló célokkal jött létre, az általuk használt eszközrendszerek is rendkívüli mértékben hasonlóak, szinte megegyezők, azonban kezdeti hasonlóságaik ellenére, mégis három eltérő utat futottak be.

A perui Fényes Ösvény

„*Soká éljen a Polgárháború! Jogunk van lázadni!*” Ezzel a mottóval fémjelzi magát Peru jelenleg is aktív, történelmileg egyik legvéreskezőbb terrorszervezete a maoista ideológiát képviselő *Fényes Ösvény*, hivatalos nevén: Perui Kommunista Párt – Fényes Ösvény (*Partido Comunista Peruano - Sendero Luminoso, PCP-SL*).³⁴ A csaknem két Franciaországnyi méretű Peru (területe: 1 285 220 négyzetkilométer) változatos domborzati viszonyai, az Andok és a nagy kiterjedésű esőerdők nyújtotta rejtőzködési lehetőségek kiváló helyszínnel szolgálhatnak egy gerillaakciókkal és fegyveres támadásokkal operáló szervezet

² U.S. Department of State Bureau of Counterterrorism Foreign Terrorist Organizations List. A teljes lista elérhető a <http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm> címen.

³ Az elnevezés *José Carlos Mariátegui*, a Perui Kommunista Párt alapítójának elhíresült mondása az 1920-as évekből: „*A marxizmus - leninizmus megnyitja a fényes ösvényt a forradalomhoz*” (*"El Marxismo-Leninismo abrirá el sendero luminoso hacia la revolución"*). A későbbiekben számos frakcióra bomló Kommunista Párt önállósodó csoportjait az általuk kiadott újság nevével szokták megkülönböztetni, innen kapták elnevezésüket az irányzat követői a „*senderisták*” is. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/540794/Shining-Path> letöltve:

⁴ -03-12

számára, a kezdeti időszak helyszínéül azonban egészen más hely szolgált. Az SL ugyanis az Ayacuchoiban található *Huamangai San Cristóbal Egyetemen*, egy fiatal filozófiaprofesszor és környezete kezdeményezésére jött létre 1969-70 fordulóján.⁵ A *Manuel Rubén Abimael Guzmán Reynoso* – becenevén *Presidente Gonzalo* – vezetésével megalakuló csoport 1973-75 között először Huancayoban és La Cantutaazban, majd az ország nagyobb egyetemein, a limai *Nemzeti Műszaki Egyetemen*, majd a kontinens legrégebbi egyetemén, az 1551-ös alapítású *San Marcosi Nemzeti Egyetemen* vált népszerűvé, sorra nyerve a hallgatói önkormányzati választásokat. Nem sokkal később azonban Guzmán szervezete már saját egyetemén is elvesztette a választásokat, így új támogatói csoport és módszerek után kellett néznie. Az időközben egyre militarizálódó SL katonai iskolát hozott létre, és fegyveres kiképzéseket szervezett az általa verbuváltak számára.

Az első katonai akcióra – a 16 éve első ízben – 1980-ban kiírt választások alkalmával került sor, mikor a bojkottra való felszólítás mellett Ayacucho tartományban szavazóládákat gyűjtöttek fel. A szavazólapokat végül pótolta a kormányzat, és a média sem foglalkozott túl sokat az akcióval. A rendőrség számos halálos áldozatot is követelő, brutális ellenlépései azonban a Fényes Ösvénynek kedveztek, egyre több szegénysorban lévő paraszt és munkás kezdett szimpatizálni a szervezettel, így az 1980-as évek során egyre nagyobb területen szerzett befolyást magának. Ez a folyamat a maoista forradalom-elmélet szerint szerveződött: először vidéken, a falvakban kezdődött és innen következtek a városok, s végül az ország egésze. Az irreguláris alakulatok így kezdetben az Andok településein hajtották végre akcióikat, de idővel aztán ez a korlátozás megszűnt, városi középületek, transzformátorállomások, tisztségviselők, politikusok, szakszervezeti funkcionáriusok, sőt egyéb baloldali szervezetek is támadásaik célpontjaivá váltak.

A kilencvenes évek elejére az SL az ország több mint felét – különösen annak déli és középső részét, ide értve a fővárost, Limát is – ellenőrzése alatt tartotta. A hatalom ilyen mértékű növekedésével azonban felszínre került a szervezet totalitárius jellege, valamint

⁵ <http://www.forocomunista.com/t6042-abimael-guzman-reynoso> letöltve: 2013-03-15

Guzmán személyi kultusz kiépítését dédelgető tervei. Ez azonban már kevésbé volt népszerű a lakosság körében, így végül csak erőszakkal lehetett fenntartani a támogatottságot.⁵ Ezzel párhuzamosan az SL fegyveres összeütközésekbe keveredett Peru másik, szintén baloldali szerveződésével, a *Túpac Amaru Forradalmi Mozgalommal (MRTA)*, valamint a polgári lakosság „alakulataival”. A *Fernando Belaúnde Terry* elnök vezette kormány azonban elődeihez hasonlóan nem volt képes jelentős mértékben megfékezni a terrorszervezetek akcióit, így egy szokatlan megoldást választva a lakosság önként jelentkező részét kiképezték és felfegyverezték annak érdekében, hogy meg tudják védeni magukat és településeiket. A „*Ronda Campesina*” névre hallgató fegyveres egységek, melyek a korábbiaknál sikeresebben tudták felvenni a harcot az elsősorban a Fényes Ösvény részéről érkező támadásokkal szemben. Az 1990-es évektől legalizált alakulatok⁶ lehangsúlyosabban Ayacucho tartományban végezték tevékenységüket. A helyi lakosságnak azonban ezt követően már nemcsak az SL katonáitól kellett rettegniük, hanem az állam által szponzorált fegyveres

„Az álláspontunk nagyon világos. Visszautasítjuk és elítéljük az emberi jogokat, mert azok burzsoá, reakciós, ellenforradalmi jogok és ma a revizionisták és imperialisták fegyvereként szolgálnak, elsősorban a jenki imperialisták számára.”

Perui Kommunista Párt

⁵ A maoista eszmék sosem voltak igazán széles körben népszerűek, egy 1988-as felmérés szerint a lakosság mindössze 15 százaléka támogatta az SL akcióit, és ez az arány 1991-ben is csak 17 százalék volt, bár egy 1991 júniusában végzett közvélemény-kutatás eredménye a legszegényebb rétegben a támogatottság 42 százalékos szintet ért el. Szintén 1991-es keltezésű az a jelentés, mely szerint a megkérdezett limeiak 21 százaléka hitte, hogy a Fényes Ösvény nem ölt és kínzott meg embereket. KENNEY, Charles D.: *Fujimori's Coup and the Breakdown of Democracy in Latin America*. Notre Dame, Indiana, University of Notre Dame, 2004.

⁶ 1991-ben Fujimori elnök törvényben rendezte a felfegyverzett egységek jogi státuszát és jogait. Az alakulatok ettől kezdve hivatalosan Önvédelmi Bizottság (*Comités de auto defensa*) néven működtek. A tagok a Perui Hadseregétől kiképzést és egy tizenkét-lövetű puskát kaptak. 2005-ös adatok szerint mintegy 7 226 ilyen „Bizottság” létezett, melyek közül közel 4 000 az ország középső részén, a Fényes Ösvény fő működési területén tevékenykedett. A törvény eredeti szövege elérhető pdf formátumban:

<http://www.congreso.gob.pe/ntley/Imagenes/DecretosLegislativos/00741.pdf>

csapatok rajtaütéseitől is. ⁶ Szinte mindennapossá vált a lakosság megfélemlítése,⁸ a halálbrigádok fegyveres akciói, a tömeggyilkosságok, ez a tendencia Alberto Fujimori elnöksége idején se normalizálódott, sőt a két legvéresebb mézszárlásra is ekkor került sor

⁶ A „rondák” kegyetlenkedésének egyik eklatáns példája, mikor 1983 márciusában elfogták Lucanamarca város parancsnokát, *Olegario Curitomayt*, majd brutális kegyetlenséggel kivégezték: a város főterére vitték, megkövezték, leszúrták, felgyújtották, végül lelőtték. Egy hasonló eset bosszújaként áprilisban a Fényes Ösvény 69 személyt ölt meg ugyanitt, majd ezt követően Hauyilloban 47 parasztot gyilkolt meg, köztük 14 négy és tizenöt év közötti gyereket. http://datasets.opentestset.com/datasets/enwiki_2011/basic/s/hi/Shining_Path.html letöltve: 2013-03-14 ⁸ A gerillák által indított erőszakhullám miatt az emberek még szavazni sem mertek elmenni, a kormányzat által hozott törvények helyett félelemből inkább a Fényes Ösvény szabályait tartották be, egyes területeken az is előfordult, hogy az adót is nekik fizették. SOLTI Ágnes: A Fujimori-precedens: Elítélték az államfőt, http://kitekinto.hu/latin-amerika/2009/04/12/precedens_eliteltek_az_allamfi letöltve: 2013-03-14

*Barrios Altos*ban (1991) és *La Cantut*ban (1992). Szintén 1992-ben azonban jelentős fordulat következett a Fényes Ösvény elleni harcban, mikor szeptember 12-én hosszas megfigyelés és nyomozói munka után a perui rendőrség fővárosi rejtékhelyén elfogta Guzmánt,⁷ a szervezet számos vezetőjének társaságában. A házkutatás során a lefoglalt fegyverarzenál mellett a legnagyobb fogás Guzmán számítógépe és az azon található adatbázisok voltak, melyekből pontos adatok derültek ki a szervezet tagságáról. Az adatok szerint 1990-ben az SL 23 430 fővel, 235 revolverrel, 500 puskával valamint 300 egyéb fegyverrel rendelkezett. A limai kormányzat, hogy minél nagyobb, megszálló csapást mérjen a szervezetre, annak vezetőjét fekete-fehér csíkos rabruhában, egy ketrecben közszemlére tette.⁸

Azonban nem ez volt az egyetlen szokatlan mozzanat a letartóztatást követően. A rendkívül hamar megkezdődő tárgyalást a terrorizmus-ellenes törvény alapján egy katonai törvényszék kezdte meg, a tárgyalásokon az esetleges retorzióktól tartva a bírók maszkban vettek részt. A háromnapos per eredményeképpen Abimael Guzmánt terrorizmus és hazaárulás elkövetéséért életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték, melynek letöltésére a *Callao Fegyház*⁹ jelölte ki a bíróság, a San Lorenzo-szigeti Haditengerészeti Támaszponton. A Presidente jelenlegi „lakhelyéül” is szolgáló börtönben válogatott társaságban töltheti életének hátralevő részét, a különlegesen veszélyesnek tartott elítéltek egyik föld alá süllyesztett cellájában. Itt raboskodik még rajta kívül utódja, Óscar Ramírez, aki hét évig vezette az SL-t, Victor Pollay, a rivális baloldali terrorszervezet, a Túpac Amaru Forradalmi Mozgalom volt vezére, valamint ironikus a börtön egykori építtetője, a Fujimorikormány ex-biztonsági miniszter, Vladimir Montesinos, becenevén Rasputinos.

Az ítélelhirdetést követően Guzmán bizonyos engedményekért cserébe számos tévéműsor keretében szólította fel békére híveit, melynek következményeképp közel 6 000 gerilla adta fel magát. Nem sokkal ezt követően 5 000 aláírással támogatva fellebbezést nyújtottak be Guzmán követői a Perui Legfelsőbb Bíróságra, mely végül alkotmányellenesnek minősítette a tárgyalást, és új eljárás lefolytatását rendelte el, ezúttal civil bírakkal. A sosem

⁷ A Lima külvárosi részén található Surquillo negyedben lévő táncstúdiót, már régóta megfigyelés alatt tartotta a rendőrség, a Presidente hollétéről azonban csak a szemét átkutatása után tudtak megbizonyosodni, mikor is különböző gyógyászati krémek tubusait találták meg, mely a tudvalevőleg pikkelysömörben szenvedő Guzmánra utalt. <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2003/27916.htm> letöltve: 2013-03-14

⁸ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/3985659.stm> letöltve: 2013-03-14

⁹ <http://archive.peruthisweek.com/news-2589-peru-s-shining-path-leader-abimael-guzman-sentenced-to-life> letöltve: 2013-03-14

látott biztonsági rendszabályok mellett 2004. november 5-én megkezdődött perben a Presidente mindössze három mondatot mondott: „*Éljen soká a Perui Kommunista Párt! Dicsőség a Marxizmusnak – Leninizmusnak – Maoizmusnak! Éljenek soká a forradalom hősei!*”. Ezt követően elnémították a terem mikrofonjait. Csaknem két évvel később, 2006. október 13-án, Abimael Guzmánt terrorizmus vádjában bűnösnek találták és életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték.¹⁰

A több oldalról is szorongatott SL vezetését *Óscar Ramírez* vette át, azonban 1999ben őt is sikerült kézre keríteni. Ezt követően a mozgalom lendületét veszítette, tagsága feloszlásnak indult, bár nagyobb kihagyásokkal még jelenleg is folytat gerillatevékenységet. 2002-t követően szinte folyamatosan újabb és újabb veszteségek érték a szervezetet, mikor a perui rendőrség számos kiképzőbázisra csapott le: az akciók során több vezetőt és tagot is letartóztattak, valamint több száz őslakost szabadítottak ki, akiket rabszolgasorban tartottak a táborokban.¹¹ Egyes tagok azonban továbbra is aktívak, elsősorban az ország kokaintermelő vidékein.¹² A szervezet továbbra is aktív, magát 'Proseguir' azaz 'Tovább', 'Előre' néven fémjelző militáns szárnya a feltételezések szerint három további csoportra osztható működési területük szerint, így az északi 'Pangoa' csoport, a középső 'Pucuta', valamint a déli 'Vizcatan'.¹³

A kétezres évek első évtizedében a szervezet akcióiban visszatért kezdeti profiljához és elsősorban kormányzati érdekeltségek, rendvédelmi és katonai célpontok ellen intézett támadásokat. A kezdeti sikereket azonban a perui hadsereg valamint a rendőrség összehangolt akciói a visszájára fordították, egyre jelentősebb veszteségeket okozva az SL-nek, melynek egyes frakciói – elsősorban az Alsó- és a Felső-Huallaga-völgyben tevékenykedő csoportok – vezetőik letartóztatása illetve haláluk esetén kinevezni sem tudták az utódot, mielőtt azt a rendvédelmi szervek (Policía Nacional del Perú, PNP) ne tartóztatták volna le.¹⁴ A PNP drasztikus változásokat hozó akcióinak hatására 2011 decemberében Artemio parancsnok nemzetközi újságírók előtt tartott sajtótájékoztatón jelentette be, hogy a perui kormányzat ellen vívott gerillaháború elbukott s minden reménye a kormánnyal folytatott

¹⁰ <http://www.cbc.ca/world/story/2006/10/13/shining-path-peru.html> letöltve: 2013-03-14

¹¹ <http://www.unhcr.org/refworld/publisher/USCIS,,PER,3f51fd694,0.html> letöltve: 2013-03-14

¹² Peru a világ második legnagyobb kokaintermelő országa, miután Kolumbia 1996-ban megelőzte. <http://www.168ora.hu/globusz/a-fenyos-osveny-sotetbe-taszította-oket-34036.html> letöltve: 2013-03-14

¹³ BANDYOPADHYAY, Lopamudra: Sendero Luminoso: A Case Study in Exotic Terrorism, www.globalindiafoundation.org/CELAO%20Article.doc letöltve: 2013-03-15

¹⁴ <http://www.larepublica.pe/14-06-2011/cae-terrorista-sindicado-como-el-n-3-de-sendero-en-el-huallaga> letöltve: 2013-03-15

amnesztiatárgyalásokban van.¹⁵ Két hónappal későbbi elfogását követően Ollanta Humala elnök bejelentette, hogy a fő bevételi forrást jelentő, a kokaintermesztés központjának számító Alsó-Huallaga-völgy megtisztítása az SL erőitől végleg megpecsételték a szervezet sorsát a régióban, így ezt követően a többi Fényes Ösvény által ellenőrzött terület – az ország délkeleti részén található Apurimac- és Ene-völgy – felszabadítása következik.¹⁶

Utolsó ismert támadásukat 2012. október 7-én hajtották végre egy nemzetközi olajkonzorcium által használt három helikopter ellen, Cusco régióban.¹⁷

Talán a fegyveres küzdelem vereségét érezve, 2010 januárjában *'Movimiento Por Amnistía y Derechos Fundamentales'*, MOVADef, azaz *'Mozgalom az amnesztiáért és az alapvető jogokért'* néven politikai szerveződés alakult,²⁰ melynek politikai párttá való bejegyzését azonban az *Országos Választási Bíróság (Jurado Nacional de Elecciones, JNE)* nem engedélyezte, hivatkozva a szervezet célkitűzései között szereplő általános amnesztiára, melynek egyik külön is deklarált érintettje, Abimael Guzmán.¹⁸

A Fujimori-érát követően az új elnök, *Valentin Paniagua* felállította az *Igazság és Megbékélés Bizottságot*, hogy kivizsgálja a megelőző csaknem három évtized véres eseményeit. A Bizottság 2003-as zárójelentésében megállapította, hogy 1980 és 2000 között 69 280 fő halt meg vagy tűnt el a fegyveres konfliktusok során.¹⁹ Az áldozatok valamivel több mint feléért a Fényes Ösvény, harmadáért a kormány alakulatai, a fennmaradó hányadért pedig egyéb fegyveres csoportok, köztük az MRTA (1,5%) felelősségét állapította meg a tanulmány.²⁰

A szervezet atyja, Guzmán a Limától 1 000 kilométerre fekvő Mollendo városkában született 1934. december 3-án, egy tehetős kereskedő és lottónyertes házasságon kívüli gyermekeként, a családban rajta kívül még öt gyerek volt, három anyától. Katolikus

¹⁵ <http://elcomercio.pe/politica/1344679/noticia-entrevista-camaradaartemio-no-vamos-realizar-mas-ataques> letöltve: 2013-03-15

¹⁶ <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-17633498> letöltve: 2013-03-15

¹⁷ http://www.huffingtonpost.com/2012/10/06/peru-shining-path-rebels_n_1945055.html letöltve: 2013-03-15 ²⁰ <http://movadef.net/sobre-el-movimiento/sobre-el-movimiento> letöltve: 2013-03-15

¹⁸

<http://portal.jne.gob.pe/prensaypublicaciones/archivonoticias/Paginas/PROCURADURIADELJNERATIFICODENUNCIACONTRAMOVADef.aspx> letöltve: 2013-03-15

<http://www.larepublica.pe/02-02-2012/movadef-ya-no-sera-un-partido-politico-pero-no-hay-que-bajar-la-guardia> letöltve: 2013-03-15

¹⁹ A jelentés eredeti szövege elérhető pdf formátumban:

<http://www.cverdad.org.pe/ifinal/pdf/Tomo%20%20ANEXOS/ANEXO%202.pdf>

²⁰ <http://archive.oneworld.net/article/view/66920> letöltve: 2013-03-14

magániskola után a *San Augustin Nemzeti Egyetemen* folytatott társadalomtudományi tanulmányokat, itt ismerkedett meg a marxista, maoista tézisekkel. Már fiatalon a Huamangai San Cristóbal Egyetemre került, ahol filozófiát tanított, ahol forradalmi gondolataival több baloldali gondolkodású hallgatót nyert meg magának, ezzel párhuzamosan 1965-től kezdődően hosszabb-rövidebb időkre többször tanult Kínában.²¹ A Guzmán-vezette vonulat éppen ezért a maoista és nem a szovjet-utas modellt favorizálta, kijelentése, miszerint „*az imperializmus szétbomlaszt, kudarcra ítéltetett és 50 - 100 év múlva romokban fog heverni*” nemcsak az USA-nak szánt bírálát, hanem a Szovjetunió „szociál-kapitalizmusa” ellen is.²²

A Presidente kétszer házasodott – forradalmárhoz méltóan – első feleségétől sosem vált el: *Augusta la Torre* 1989-ben tisztázatlan körülmények között hunyt el, egyes vélemények szerint második felesége, *Elena Iparraguirre* – aki évtizedekig volt Guzmán egyik helyettese – gyilkolta meg. A második frigyre, a 2006-os leánykérést követően került sor, miután egy másik fegyintézetben szintén életfogytig tartó büntetését töltő Iparraguirre és Guzmán éhségstrájkba kezdett, hogy engedélyt kapjanak házasságkötésükre, a pár végül 2010 augusztusában kelt egybe.²³

A Fényes Ösvény tevékenységének egyik távolabbi kihatása az az első fokon 2009. április 7-én hozott²⁴ nemzetközi bírósági ítélet, melyet a másodfok 2010. január 3-án erősített meg, mely az akkor 71 éves Alberto Fujimorit, az ország háromszor megválasztott ex-elnökét, az országban kiszabható leghosszabb idejű, 25 éves szabadságvesztésre ítélte.²⁵ A Perui Legfelsőbb Bíróság bizonyítottan találta, hogy Fujimori a „*Colina-csoport*” néven ismert paramilitáns szervezet által elkövetett, a korábbiakban már említett, 25 halálos áldozatot követelő 1991-es barrios altosi és 1992-es la cantutai mészárlás, valamint két emberrablás végrehajtásának értelmi szerzője és elrendelője is volt. Az amerikai Nemzeti Biztonsági Archívum (National Security Archive, NSA) honlapján nyilvánosságra hozta a perben bizonyítékként használt, az USA hírszerzése által a kilencvenes években gyűjtött megfigyelési adatokat. Az iratok egyike, mely a Fujimori első beiktatása után néhány héten belül készült, azt tanúsítja, hogy már akkor készen állt a titkos terv a terrorista szervezetekkel való leszámolásra,

²¹ https://www.georgiastandards.org/resources/Lexile_in_Action/SSWH20_1040.pdf letöltve: 2013-03-15

²² <http://www.taringa.net/posts/info/1649334/Entrevista-Pte-Sendero-Luminoso-PCP---SL.html> letöltve: 2013-03-15

²³ www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-11045251 letöltve: 2013-03-15

²⁴ <http://www.laht.com/article.asp?CategoryId=14095&ArticleId=331420> letöltve: 2013-03-16

²⁵ <http://jurist.org/paperchase/2010/01/peru-supreme-court-upholds-fujimori.php> letöltve: 2013-03-16

a peren kívüli kivégzések végrehajtására hivatott félkatonai csoport létrehozására.²⁶ A képlet azonban korántsem ilyen egyszerű: Peru lakossága mind a mai napig megosztott az ex-elnök személyét és politikai munkásságát illetően: sokak szemében a béke megteremtője a Fényes Ösvény másfél évtizedes erőszakhullámának visszaszorításával.

FMLN – El Salvador

A Guatemala és Honduras által határolt latin-amerikai ország korántsem rendelkezik – vagy rendelkezett valaha is – annyi és olyan aktivitású terrorszervezetekkel, mint szomszédai, azonban feltétlenül érdemes megemlíteni négy ismert terrorcsoportjának egyikét, a Farabundo Martí Nemzeti Felszabadítási Frontot (*Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional, FMLN*), hogy érzékeltetni tudjam, a déli kontinensen milyen kicsi a távolság egy illegális erőszakszervezet és egy legitim politikai párt között.

Nevét, *Farabundo Martí*-ról kapta, aki az Ilzaco vulkán 1932-es, hatalmas károkat okozó kitörése utáni kaotikus időszakban a munkások és parasztok élére állt, hogy felkeléssel döntse meg a kormányzó hatalmat és újításokat vezessen be az ország megreformálása érdekében. A forradalmat azonban a hatalmat egy évvel korábban katonai puccsal átvevő *Maximiliano Hernández Martínez* tábornok leverte. Az esemény, melyben 30 000 ember, elsősorban bennszülöttek veszítették életüket, azóta "*La Matanza*" "*A Mészárlás*" néven vált közismertté a salvadori történelemben.

Az 1930-as években létrejövő Salvadori Kommunista Párt – melynek egyik vezetője maga Martí volt – egészen a hetvenes évekig elsősorban békésen, szakszervezetek szervezésében és támogatásában fejtette ki tevékenységét. Az erőszakmentes kampányban a meghatározó változást az 1959-es kubai forradalom sikere, valamint az új kubai rezsim aktív regionális külpolitikai tevékenysége hozta, mely a fegyveres akciókban rejlő sikerekkel kecsegtetett. Azok a tagok azonban, akik a fegyveres érdekérvényesítésben látták a megoldást, el kellett, hogy hagyják a pártot.

Az FMLN történetéről érdemes megjegyezni, hogy az El Salvadori Kommunista Párt főtitkárának, *Cayetano Carpio* 1970-es kilépésétől, mikoris megalapította a *Farabundo Martí*

²⁶ SOLTI Ágnes: A Fujimori-precedens: Elítélték az államfőt, http://kitekinto.hu/latinamerika/2009/04/12/precedens_eliteltek_az_allamft letöltve: 2013-03-16

Népi Felszabadítási Erőket (Fuerzas Populares de Liberación „Farabundo Martí”, FPL) 1980-ig, az FMLN létrehozásáig számos szervezet, frakció és mozgalom egyesült és vált szét, illetve változtatott nevet, érdemi sikereket céljaik elérésében azonban nem értek el. A változást – a nicaraguai szandinisták mellett – az ismét, immáron pénzügyileg is segítséget nyújtó Kuba, illetve személyesen az akkori elnök, *Fidel Castro* hozta meg. 1979 decemberében A Commandante Havannában külön-külön tárgyalóasztalhoz ült az El Salvadori Kommunista Párt, az FPL, az *Ejército Revolucionario del Pueblo (ERP)*, a *Resistencia Nacional (RN)*, és a *Partido Revolucionario de los Trabajadores*

Centroamericanos (PRTC) vezetőivel, hogy aztán a találkozók végén közös megbeszélést folytassanak az egyesülésről, melynek eredményeként létrejött az egységes baloldali szervezet, az FMLN.²⁷ Az anekdoták szerint Castro az öt szervezet képviselőit egy AK-47essel a kezében győzte meg a lépés fontosságáról.

Az egybeolvadás után az első akcióig nem kellett sokat várni: 1981. január 10-én megindultak a komolyabb katonai műveletek. Mindazonáltal megjegyzendő, hogy az FMLN még legaktívabb időszakában is nagyságrendekkel kevesebb támadást hajtott végre, mint a már korábban bemutatott Fényes Ösvény vagy más ebben az időszakban tevékenykedő terrorszervezet. Ez köszönhető volt elsősorban a szervezeten belüli hatalmi vitáknak, valamint a stratégiaalkotás körül kialakult nézeteltéréseknek. Az FMLN csúcspontját 1983-ban érte el, mikor a sandinistáktól kapott fegyverekkel az akkori 12 000 tagságát képes volt felfegyverezni.²⁸ Az FMLN *Morazán* és *Chalatenango* tartományok csaknem teljes területét ellenőrzése alá vonta, az ott élő, velük

szimpatizáló lakosságot, nőket és férfiakat, gyerekeket és időseket pedig fegyveres kiképzésben részesítették az időközben számos helyen felállított kiképzőtáboraikban a szinte átjárhatatlan salvadori esőerdőkben.

Legismertebb akciójuk a fényűző Hotel Sheratonban zajlott, ahol a

„[...] az FMLN szegény és sűrűn lakott területeket foglalt el. Mindannyian féltünk a katonák ellencsapásaitól, a civil áldozatoktól. A tüzérségi csapások és a légibombázás számos család életét tette tönkre, étlenszomjan, áram nélkül ragadtak otthonaikban, vagy kellett elhagyniuk azokat, sokan egyetlen fehér zászló védelme alatt próbáltak menekülni az utcákon.”

Ignacio Ellacuria, salvadori lakos vallomása

²⁷ http://www.start.umd.edu/start/data_collections/tops/terrorist_organization_profile.asp?id=228 letöltve: 2013-03-17

²⁸ SEELKE, Clare Ribando: El Salvador: Political and Economic - Conditions and U.S. Relations, Congressional Research Service, 2012. november 9., <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS21655.pdf> letöltve: 2013-03-17

kormányerőkkel emeletről emeletre vívták meg harcukat, melyben végül 12 amerikai katonai tanácsadót – a US Army Special Forces zöldsapkásait – fogták el, akiket később csak a katolikus egyház közvetítésének köszönhetően engedtek szabadon. Bár a művelet sikeres volt, a végső célt, a kormány megdöntését nem tudták elérni. Egy valamit azonban elértek: bebizonyosodott, hogy a központi kormányzat, még a jelentős amerikai pénzügyi és katonai segítségnyújtás mellett sem képes katonailag legyőzni az FMLN-t. Ez a tény fordulópontot jelentett a belpolitikai helyzet további alakulásában. A szálakat a háttérből mozgó washingtoni vezetés szintén be kellett, hogy lássa, változtatnia kell politikáján és a megbékélés mellé kell állnia.

1991. december 31-én a salvadori kormány és az FMLN Javier Pérez de Cuéllar, ENSZ főtitkár jelenlétében aláírta a békeszerződés előkészítését szavatoló dokumentumot, majd 1992. január 16-án a mexikóvárosi Castillo de Chapultepecben végleges formájában is ellátták kézjegyükkel az okiratot²⁹ a két fél képviselői. Történt ez mindannak ellenére, hogy az egyik, Jesus Rojas néven ismert békepárti FPL parancsnokot, Antonio Cardenalt a tárgyalások idején brutálisan meggyilkolták.³⁰

A megbékélést követően az FMLN hamar politikai párttá alakult,³⁴ az 1994-es választások óta pedig minden alkalommal indít jelölteket: jelenleg a Nemzetgyűlés második legnagyobb pártja: 84 helyből 31-et szerzett meg a 2012. március 11-i megmérettetésen, két mandátummal kevesebbet, mint legfőbb vetélytársa, az ARENA (*Alianza Republicana Nacionalista*).³¹ A helyhatósági választásokon a főváros, San Salvador kivételével a nagyvárosokban eredményesebben szereplő FMLN³² jelöltje, a volt újságíró *Mauricio Funes*,³³³⁴ a 2009. március 15-én tartott elnökválasztáson, a szavazatok 51,32 százalékával elnyerte az elnöki megbízatást.³⁵ Ezzel az eredménnyel Funes az első FMLN vezető, aki nem vett részt az elődszervezetek fegyveres akcióiban. Az inkább reformerként, mint forradalmárként politizáló elnöknek talán épp e „kívülállósága” miatt a pozíciójában eltöltött

²⁹ <http://www.promotingpeace.org/1985/1/roush.html> letöltve: 2013-03-17

³⁰ http://www.utwatch.org/archives/polemicist/vol2no6_elsalvador.html letöltve: 2013-03-17 ³⁴

A párt honlapja a <http://www.fmln.org.sv> linken érhető el.

³¹ <http://www.electionresources.org/sv/deputies.php?election=2012> letöltve: 2013-03-17

³² A legutóbbi helyhatósági választásokon, 2012. március 11-én a 262 polgármesteri mandátum közül 93-at szerzett meg magának az ARENA 117 helyével szemben. <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/03/201231472158881727.html> letöltve: 2013-03-17

³³ VOGEL Dávid: Balra át: jobb lesz? http://kitekinto.hu/latin-amerika/2009/03/20/balra_at_jobb_lesz letöltve:

³⁴ -03-17

³⁵ <http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/e/el-salvador/el-salvador-presidential-election2009.html> letöltve: 2013-03-17

három éve alatt, nemcsak az ellenzékkel, de számos alkalommal, saját pártjával és párttársaival is nézeteltérésbe keveredett.³⁶

Uruguay és a Tupamaros

A harmadik vizsgált ország Uruguay, azaz hivatalos nevén Uruguayi Keleti Köztársaság. A mintegy 3,5 millió lakosú ország hazánkban talán kevésbé ismert, pedig méltán lehetünk büszkéek az Uruguayban a mai napig nagy becsben álló, *Debály Ferenc*

*József*re, az ország himnuszának magyar származású megzenésítőjére, kinek halálának 150. évfordulóját néhány évvel ezelőtt ünnepelte a latin-amerikai ország.⁴⁰

A Brazília és Argentína között az Atlanti-óceán partján elterülő állam mindössze 184 éves önálló történelme rendkívül jól korszakolható. Az egykor „*Dél-Amerika Svájcaként*” emlegetett ország a második világháborút követően érzékelhetően veszített gazdasági potenciáljából, ezzel egyre erősebb társadalmi feszültséget indukálva. A jellemzően jobboldali ideológiát valló kormányok és a fennálló rendszer ellen jött létre az 1960-as években a *Tupamaros*³⁷ nevű szervezet, melyet leginkább egy városi gerilla csoportként lehet jellemezni, tekintettel arra, hogy elsősorban a fővárosban, Montevideóban hajtotta végre akcióit.

A fénykorában feltételezések szerint 5 000 fős tagságot is elérő szervezet deklarált célkitűzése a társadalmi igazságosság elérése volt, mely megvalósításának lehetőségét a hatalom átvételében látták garantálva. Az *MLN – Movimiento de Liberación Nacional, Nemzeti Felszabadítási Mozgalom*³⁸ néven is ismert csoport mindezen stratégiai méretű céljainak elérése érdekében kezdetben kizárólag békés eszközökkel operált és tartózkodott a vérontásoktól. Az erőszakmentességből azonban gyorsan a véresebb akciókra váltott, mikor a *Jorge Pacheco Areco* elnök, majd utódja *Juan María Bordaberry* – a szervezet ténykedésére való hivatkozással – felfüggesztette az egyéni szabadságjogok gyakorlását. A fegyveres erők

³⁶ <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/05/20125982136500698.html> letöltve: 2013-03-17 ⁴⁰ VOGEL Dávid: Egy magyar zeneszerző sikerei Latin-Amerikában, http://kitekinto.hu/latinamerika/2009/01/19/egy_magyar_zeneszerz_sikerei_latin-amerikaban letöltve: 2013-03-17

³⁷ A Tupamaro nevet a szervezet *Túpac Amaru*tól (? – 1572), az utolsó inka uralkodótól kölcsönözte, akit a gyarmatosító spanyolok végeztek ki 1572-ben. A terrorszervezetet először 1964-ben illették ezzel a névvel. A függetlenségi harc egy ikonjaként is tisztelt Túpac Amaru neve egy másik terrorszervezet, a Peruban működő baloldali szerveződés, a *Túpac Amaru Forradalmi Mozgalom* (MRTA) nevében is szerepel. <http://latinamericanhistory.about.com/od/20thcenturylatinamerica/a/tupamaro.htm> letöltve: 2013-03-17

³⁸ A forradalmi szervezet honlapja a <http://www.chasque.net/mlnweb/> címen érhető el.

finanszírozásának növekedése, valamint a gerillákkal való harc is egyaránt megerősítette a hadsereget, amely 1973-ban átvette a hatalmat, és így az egykor demokratikus Uruguayból 1984-ig, *Julio María Sanguinetti* elnökségéig katonai diktatúra lett.

A Tupamarost a hatvanas évek elején *Raúl Sendic*, marxista ügyvéd és buzgó aktivista hívta életre, akinek ezzel az volt a célja, hogy egyesítse a cukornád-ültetvényeken dolgozó munkásokat. A kezdeti békés nyomásgyakorlás azonban sikertelennek bizonyult, így 1962. május 5-én, egy csapat cukormunkással megtámadta és felgyújtotta az Uruguayi Szakszervezetek Uniójának székházát. Az eset egyetlen vétlen áldozata *Dora Isabel López de Oricchio*, egyetemi hallgató volt. Furcsa mód, maga a szervezet, első fellépésének nem ezt, hanem egy 1963-as támadást, a *Svájci Lövész Klub* ellen intézett akcióját tartja, mely során számos fegyvert zsákmányoltak. Ez a tendencia a továbbiakban is folytatódott, így a csoport leginkább rablásokat követett el, az ezekből származó pénzt nem egyszer szétosztva a szegények között.³⁹

A rablások ellen fellépő hadsereg egyre erősödő ellenőrzéseinek és kutatásainak hatására földalatti mozgalommá vált az MLN. A hajtóvadászat a Tupamarok és a rendőrség egy 1966. december 22-i összeclapása után még fokozottabbá váltak. Az incidens során a 23 éves MLN-tag *Carlos Florest* életét vesztette, mikor lövöldözés alakult ki egy lopott teherautó átvizsgálásakor.⁴⁰ A forró nyomon elinduló rendőrség egyre nagyobb nyomást jelentett a szervezet számára, melynek számos tagja Kubába menekült, ahol nemcsak rejtekhelyet találtak, de különböző harcászati technikákat is elsajátítottak.

Az elnök-tábornok *Oscar Gestido* 1967-es halála után, utódja *Jorge Pacheco Areco* első számú feladatának a gazdasági válság és a magas infláció ellen megoldást kínáló, és ezáltal egyre népszerűbbé váló MLN felszámolását tűzte ki. Lépéseivel azonban egyre inkább maga ellen hangolta az ország lakosságát: 1968-ban befagyasztotta a fizetéseket és az árakat, és erőteljesen fellépett a szakszervezetek és a hallgatói mozgalmak ellen. 1968 júniusában pedig statáriumot vezetett be. Az ennek ellenére szerveződő demonstrációk egyikén egy diák, *Liber Arce* életét vesztette, ezzel is súlyosbítva a lakosság és a hatalom közötti állapotot.

³⁹ <http://latinamericanhistory.about.com/od/20thcenturylatinamerica/a/tupamaro.htm> letöltve: 2013-03-17

⁴⁰ <http://elmuertoquehabla.blogspot.hu/2010/02/carlos-flores-el-primer-tupamaro-muerto.html> letöltve: 2013-03-17

Mintegy két évvel később a *Dan Mitrione-ügy* hívta fel a figyelmet újra az MLN-re. 1970. július 31-én tupamarok elrabolták Dan Mitrione FBI ügynököt, aki az uruguayi rendőrség tanácsadójaként⁴¹ dolgozott a fővárosban, feladata a különböző vallatási és kínzási technikák átadása volt az uruguayi szervek számára.⁴² A későbbiekben az MLN által felkínált fogolycserét a kormány nem fogadta el, így Mitrionet kivégezték. Az eset természetesen Washingtonban is nagy port kavart.

Bár az akció nem hozta meg a várt sikert, a Tupamaro ezt követően ragaszkodott a bevált recepthez, és 1970-71-ben számos emberrablást hajtott végre, többek között olyan vezető beosztású személyek ellen is, mint *Sir Geoffrey Jackson*, brit nagykövet. Az 1971. januári ügyben az akkori chilei elnök, Salvador Allende közvetített sikeresen. Mindezek mellett a Tupamaro előszeretettel gyilkolt köztisztviselőket és rendőröket. Egyik akciójuk során, 1971 szeptemberében a *Punta Carretas* börtönből 111 politikai fogoly, többségében MLN-tag szökött meg,⁴³ köztük Sendic is, aki 1970 augusztusa óta volt fogságban.

48

Jelentősebb akcióik

- 1970. július 31.** sikertelen emberrablási kísérlet *Michael Gordon Jones*, amerikai diplomata ellen
- 1970. július 31.** Dan Mitrione FBI ügynök elrablása
- 1970. július 31.** *Aloysio Mares Dias Gomides* brazil konzul elrablása (1971. február 21-én 250 000 USD váltságdíj ellenében szabadon bocsátva)
- 1970. augusztus 7.** Dr. Claude Fly elrablása (1971. március 21-én szabadon bocsátva)
- 1970. augusztus 10.** Dan Mitrione kivégzése
- 1970. szeptember 29.** bombatámadás a *Carrasco Bowling* ellen, az egyetlen áldozat a gondnok, Hilaria Ibarra
- 1971. január 8.** Geoffrey Jackson brit nagykövet elrablása (szabadon bocsátva nyolc

⁴¹ Az USA 1957 óta, a Dwight D. Eisenhower elnök idején felállított *Közrendvédelmi Irodán* (*Office of Public Safety, OPS*) keresztül számos országban vett részt a rendőrök kiképzésében. <http://www.zompist.com/latam.html> letöltve: 2013-03-17

⁴² Egy Raúl Sendiccel később készült interjúból derült ki, hogy a Tupamaro vezetősége azt feltételezte, hogy Mitrione uruguayi munkájának célja, hogy tömegoszlatással és a demonstrációk elleni hatékony fellépéssel kapcsolatos tanácsokkal lássa el a belbiztonsági szerveket, így nem a kínzások, hanem a diákhalálok megtorlásaként vált a bosszú célpontjává. <http://latinamericanhistory.about.com/od/20thcenturylatinamerica/a/tupamaro.htm> letöltve: 2013-03-17

⁴³ Eleuterio Fernández Huidobro, az egyik Tupamaro vezető a szökevényről *La Fuga de Punta Carretas* címen írt könyvet. <http://latinamericanhistory.about.com/od/20thcenturylatinamerica/a/tupamaro.htm> letöltve: 2013-03-17

⁴⁸ MOORE, Thomas O.: *The Tupamaros: Uruguay's Urban Guerrillas* [szakdolgozat], Texas Tech University, 1978. május <http://repositories.tdl.org/ttu-ir/bitstream/handle/2346/8839/31295004313630.pdf?sequence=1> letöltve: 2013-03-17

hónappal később, 42 000 GBP ellenében)

1971. december 21. *Pascasio Báez*, külvárosi munkás megölése sodium pentothal injekcióval

1972. április 18. négy katona életét követelő tűzharc a vezérkari főnök, *Florencio Gravina* tábornok házánál

A hetvenes évek eleji akciósorozat hatására az uruguayi kormány a Tupamaro teljes felszámolását tűzte ki célul: ezt követően a *Halálosztag (Escuadrón de la Muerte)* bevetésével terroristák százait tartóztatták le, a kifinomult és könyörtelen vallatási technikáknak köszönhetően pedig a legtöbb Tupamaro vezető 1972 végére – Sendicet és Fernández Huidobrot is beleértve – az igazságszolgáltatás kezére került. A választások elősegítése érdekében, 1971 novemberében az MLN tűzszünetet hirdetett, majd csatlakozott a *Frente Amplio (FA)*, a *Széles Front* nevű baloldali politikai koalícióhoz, mely létrehozásának fő célja Pacheco jelöltjének, Juan María Bordaberry Arocenának legyőzése volt. Bár az igencsak megkérdőjelezhető választásokat végül Bordaberry nyerte meg, az FA elég szavazatot szerzett ahhoz, hogy számottevő erőt és reményt jelentsen az ellenzék számára. A politikai szerep erősödésével párhuzamosan csökkent a Tupamaro ereje. 1973 decemberében az MLN csatlakozott a *Forradalmi Koordináló Bizottsághoz (Junta Coordinadora Revolucionaria, JCR)*, melyet négy latin-amerikai baloldali (terror)szervezet hozott létre: a *Chilei Forradalmi Baloldali Mozgalom (Movimiento de Izquierda Revolucionaria, MIR)*, az *Argentin Népi Forradalmi Hadsereg (Ejército Revolucionario del Pueblo, ERP)*, a *Bolíviai Nemzeti Felszabadító Hadsereg (Ejército de Liberación Nacional, ELN)*, valamint a Tupamaros.⁴⁹ A JCR létrejöttének oka, az volt, hogy a baloldali terrorszervezetek meg tudják osztani egymással a rendelkezésükre álló információkat és erőforrásokat. Erre az időszakra azonban a

Tupamaros már hanyatlóban volt, így nem igazán tudott hozzájárulni az együttműködéshez. Az esernyőszervezet végét pár éven belül végül a *Condor-művelet* névre keresztelt terrorellenes akció hozta meg. Bár a Tupamaro tevékenysége visszahúzódott, Bordaberry 1973 júniusában feloszlatta a kormányt, és a hadsereg támogatásával magához ragadta a főhatalmat, így még erősebb pozíciót szerezve magának, hogy lesújtson az MLN-re. Azonban a viszony közte és a hadsereg között hamar megromlott, így diktátorsága nem tartott sokáig:

1976. június 12-én a hadsereg lemondatta.

A katonai diktatúra időszaka alatt Uruguay, Argentína, Chile, Brazília, Paraguay és Bolívia életre hívta a Condor-műveletet, ami a JCR-hez hasonlóan – azonban a jobboldal térfelén – fogta egybe a katonai kormányokat, hogy hírszerzési információkat oszthassanak meg

egymással, valamint közös akciókat indíthassanak a felkelők elfogására, illetve megölésére, a terrrorszervezetek felszámolására.

1976-ban két prominens Buenos Airesben élő uruguayi emigráns *Zelmar Michelini* szenátor és *Héctor Gutiérrez Ruiz*, házelnököt is meggyilkolták a Condor-művelet keretében.⁵⁰ Ezt a sorsot szánták a korábbi tupamaro *Efraín Martínez Platero*nak is, aki azonban megúsza a gyilkosságot. Ez az időszak azonban nem csak a gyilkosságokról, hanem a bebörtönzöttek megkínzásáról és az embertelen lakhatási körülményekről is ismert a történelemben.

⁴⁹ <http://nuestrahistoria70.blogspot.hu/2008/04/b014-junta-coordinadora-revolucionario.html> letöltve: 2013-03-18

⁵⁰ 2006 novemberében letartóztatták a 78 éves Bordaberryt, a vád négy ember – köztük a Nemzetgyűlés két tagjának – megölésében való részvétel, közülük kettő a Nemzetgyűlés tagja volt. http://www.democraticunderground.com/discuss/duboard.php?az=view_all&address=102x2893835 letöltve: 2009-10-12

1984-re a lakosság megunta a katonai diktatúra évtizedes uralmát és demokráciát követelve az utcára vonult. A korábbi tábornok-diktátor és elnök *Gregorio Alvarez* felismerte a fennálló helyzet menthetetlenségét és választásokat hirdetett, melyet a Colorado Párt jelöltje *Julio María Sanguinetti* nyert. Sanguinetti látva a közhangulatot, első, egyfajta moráljavító intézkedésként amnesztiát hirdetett a tupamaroknak, illetve a velük szemben kegyetlenül, olykor túlkapasokkal is fellépő katonáknak egyaránt. A múlt században nem is merült fel komolyabban e döntés revíziója, azonban az elmúlt években egyre erősödnek azok a vélemények, mely szerint a diktatúra alatti katonai vezetők felelősségét meg kell vizsgálni.

Az amnesztia kihirdetését követően az MLN vezetői is felismerték a történelmi lehetőséget és a fegyveres akciók, az utcai politizálás helyett békésebb eszközökre váltottak át, és megalapították a *Népi Részvétel Mozgalma*t (*Movimiento de Participación Popular, MPP*⁴⁴), mely napjainkban az egyik meghatározó uruguayi párt, jelöltjei között számos volt tupamaro is közhivatali tisztséget nyert. Egyik legnépszerűbb képviselőjük az a *José Alberto Mujica Cordano*, aki farmerként csatlakozott a Tupamaroshoz, majd 1973-85 között börtönbüntetését töltötte,⁴⁵ szabadulását követően pedig *Tabaré Vázquez* kormányának mezőgazdaság és halászati minisztereként, majd szenátorként kezdte meg politikai karrierjét. Az „*el Pepe*” és „*Ulpiano*” beceneveken is ismert 77 éves politikus a legtöbb szavazatot megszerezve nyerte el

⁴⁴ Hivatalos honlapjuk a <http://www.mpp.org.uy/> címen érhető el.

⁴⁵ <http://www.mno.hu/portal/661815> letöltve: 2013-03-18

szenátori tisztségét. Ismerve Mujica politikai előéletét, pártja valamint saját népszerűségét, nem jelentett nagy meglepetés, mikor a 2009-es elnökválasztás november 29-én rendezett második fordulóján 53,33 százalékot szerzett a második helyen befutó *Luis*

Alberto Lacalle 44,28 százalékaival szemben.⁴⁶ A terminusának harmadik évét kezdő elnök nem csak múltjával, de jelenével is egyedülének mondható: régi, visszafogott életvitelét megtartva továbbra is egy kis lakásban él feleségével, egy 1987-es Volkswagen Beetle-lal jár munkába, fizetésének 90 százalékát pedig jótékony célra fordítja. Az olyan vitatott döntések azonban, mint a marihuána, valamint az azonos neműek házasodásának engedélyezése vagy a korábbiaknál liberálisabb abortuszszabályok bevezetése jelentősen rontotta támogatottsági mutatóit az utóbbi hónapokban, ami azonban saját bevallása szerint nem érdekli Mujicát⁴⁷. E kijelentés elsőre hallásra akár politikai erőfitogtatásnak is tűnhet, azonban az uruguayi Alkotmány 152. paragrafusának értelmében az elnök és az alelnök csak egy ciklus kihagyása után indulhat újra a választáson.⁴⁸

Összegző gondolatok

A három bemutatott szervezet tevékenységének ismertetését próbáltam valamivel korábbról indítani, hogy érzékeltetni tudjam a kiváltó okokat. A legtöbb latin-amerikai állam gazdasági helyzete a második világháború után, részben a megváltozott világgazdasági körülmények, részben az ország saját gazdaságának fejletlensége, versenyképtelensége miatt tovább romlott. Az európai mércével mérve korábban sem kifejezetten stabilnak mondható országok lakosságai egyre nagyobb mértékben szegényedtek el, ezzel is növelve az elégedetlenséget. A kialakult helyzetet érzékletesen szemlélteti *William Fulbright*,⁴⁹ Arkansas állam egykori szenátorának egy kongresszusbeli beszédéből származó idézet: „*A legtöbb latin-amerikai azt látja, hogy északi szomszédja (az Egyesült Államok) egyre gazdagodik, csakúgy, mint saját országának elitje – de az utca vagy a földek egyszerű embere Latin-Amerikában még ma is napról-napra tengődik, ahogy nagyapja és dédnagyapja is tette anno. Helyzetükben egyre elkeseredettebbek; csak, hogy egyetlen példát említsek, a földterület 40*

⁴⁶ <http://www.electionguide.org/results.php?ID=1791> letöltve: 2013-03-18

⁴⁷ <http://www.nytimes.com/2013/01/05/world/americas/after-years-in-solitary-an-austere-life-as-uruguayspresident.html?pagewanted=all&r=0> letöltve: 2013-03-18

⁴⁸ <http://www.unhcr.org/refworld/category.LEGAL,,,URY,3ae6b5600,0.html> letöltve: 2013-03-18

⁴⁹ Nevéhez fűződik a hazánkban is működő Fulbright Ösztöndíj megalapítása és működtetése.

*százaléka a lakosság mindössze egy százalékának kezében összpontosul, a rendkívül szűk felső réteg luxuskörülmények között él, míg a legtöbb ember nyomorog.*⁵⁰

A Monroe-doktrína óta az USA egyfajta belügyként kezdte el kezelni a latin-amerikai kontinens történéseit. A világháborút követően a nemzetközi rendszer és a világgazdaság megszilárdítása érdekében számos új nemzetközi, illetve regionális szervezet, megállapodás és egyezmény jött létre. Ezen lépések azonban nem, vagy csak részben váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, és azok is aránytalan mértékben az erősebb gazdasággal rendelkező félnek – általában az Egyesült Államoknak, esetlegesen a résztvevő európai államnak – kedveztek. A nyomor, a kilátástalanság, ahogy korábban Európában, így Latin-Amerikában is a szélsőségek felé sodorta az embereket, valamint egy a kontinensre oly jellemző megoldás, a katonai diktatúra felé. A földrészen önjelölt főtisztek és tábornokok váltották egymást az elnöki székekben, a hidegháború ideológiai szembenállásának megfelelően pedig mindkét fél – az USA és a Szovjetunió is – mindent megtett fennhatósága kiterjesztésének érdekében a régió felett. Az első nagyobb „győzelem” az 1959-ben sikerrel végződő kubai forradalom volt, melytől megrettenve Washingtonnak *„semmi sem volt drága”*, hogy megakadályozza a szovjetek térnyerését. Ennek megfelelően mindent elkövetett annak érdekében, hogy a választásokon a jobboldal jelöltje kerüljön ki győztesen, választás híján pedig a jobboldali (terror)szervezet lehetőség szerint jobban kiképzett és jobban felszerelt katonákkal rendelkezzen. A teljesség igénye nélkül, csak a jelentősebb, Washington által támogatott akciók: Disznóöböl – Kuba (1961); a politikai, pszichológiai és katonai szabotázs akciókat, valamint *Fidel Castro* megölését⁵¹ is magában foglaló *Operation Mongoose* (1961); a megerősített *School of the Americas* projekt, melynek keretében, az egyébként 2001-ig tartó működése alatt több mint 61 000 katonát és rendőrt képeztek ki terrorelhárító feladatokra Latin-Amerika szerte (1949); *João Goulart* baloldali brazil elnök megbuktatása⁵⁹ (1964); 24 000 fős katonai egység bevetése a Dominikai Köztársaságban *Operation Power Pack* kódnév alatt (1965); az *Operation Charly* alapján a „dirty war” alkalmazása a közép-amerikai régióban, illetve Argentínában (1977). Feltétlenül megemlítendő esemény az 1962. októberi kubai rakétaválság is, mint a hidegháború egyik mélypontja: a szovjet rakétatelepítés, valamint a

⁵⁰ Inter-American economic affairs 15–16, Institute of Inter-American Studies in Washington, D.C., InterAmerican Affairs Press, 1975

⁵¹ A bizonyítható gyilkossági kísérletekről „638 Ways to Kill Castro” címmel könyv és dokumentumfilm is készült 2006-ban. <http://www.guardian.co.uk/world/2006/aug/03/cuba.duncancampbell2> letöltve: 2013-03-18 ⁵⁹ Ezt megsegítendő az *Operation Brother Sam* művelet kidolgozása és előkészítése a brazil csapatok megsegítésére, melynek alkalmazására azonban nem került sor. <http://www.blisty.cz/art/35273.html> letöltve: 2013-03-18

haditengerészeti blokádnak az amerikai fél válaszreakciójaként a két fél tűréshatárának egyfajta kirajzolódásaként is értelmezhető.

A fent felsorolt események számos latin-amerikai országban – legtöbbször USAbarát – katonai junták kialakulásához vezetett:

1954 – Paraguay *Alfredo Stroessner Matiauda* tábornok megkezdte három és fél évtizedes uralmát

1954 – Guatemala *Elfego Hernán Monzón Aguirre* ezredes átveszi a hatalmat, katonai junta uralma 32 éven át

1964 – Brazília *Humberto de Alencar Castelo Branco* tábornok katonai puccsal megdönti *João Goulart* elnökségét, 21 éves katonai diktatúra veszi kezdetét

1971 – Bolívia *Hugo Banzer* tábornok, a baloldali *Juan José Torres* tábornok hatalmának megdöntésével átveszi az irányítást az ország felett

1973 – Uruguay *Juan María Bordaberry* puccs segítségével kerül hatalomra

1973 – Chile *Augusto Pinochet* tábornok megdönti *Salvador Allende* elnökségét

1968 – Peru *Velasco Alvarado* tábornok baloldali kormányt alakít

1976 – Argentína *Jorge Rafael Videla* tábornok veszi át a hatalmat

1979 – El Salvador *Adolfo Arnaldo Majano Ramos* ezredes és *Jaime Abdul Gutiérrez Avendaño* ezredes vezetésével katonai junta kerül hatalomra

1979 – Nicaragua *Daniel Ortega* és a szandinisták veszik át az irányítást az ország felett

A populista, demagóg programok és cselekvési tervek azonban legjobb esetben is csak ideig-óráig tartottak ki, és nem voltak képesek gyökeres változásokat hozni az országok gazdaságának fellendítése, és az embereket sújtó, egyre általánosabbá váló nyomor megfékezése érdekében. A junták hatalomra kerülése emellett számos esetben a polgári szabadságjogok – elsősorban a gyülekezési - és véleménynyilvánítási jogok – felfüggesztését vonta maga után, ezzel is hozzájárulva a belpolitikai helyzet elmérgesedéséhez valamint a közhangulat romlásához. Az infláció, a munkanélküliség és az éhezés okozta elégedetlenség hatására egyre több önszerveződő csoport, földalatti mozgalom, és számos esetben akár terrorszervezet jött létre. A társadalom két jól elhatárolható csoportja a parasztok és munkások, valamint a diákok (felsőoktatási hallgatók) voltak, akik a fenti szervezetek megalakulásánál és későbbi tömegbázisuk megteremtésénél is meghatározó szereppel rendelkeztek. A Fényes Ösvény hallgatók által támogatott mozgalomként kezdte, majd támogatottsága meggyengülésekor tért át a parasztság tagjaira. Ez a fajta váltás azonban nem túlságosan elterjedt, hiszen a különböző társadalmi csoportokat más és más módon szükséges megszólítani.

A három vizsgált eset közül kettő, az FPL/FMLN illetve az MLN esetében a társadalmi támogatottság tartósabbnak bizonyult, mint az SL esetében. E két előbbi szervezet által végrehajtott akciók egy részről erőszakmentesebbek, illetve a társadalom által „elfogadhatóbbak” voltak, másrésről pedig mellőzték az SL kapcsán felmerülő – az eredeti célkitűzésektől eltérő – célok megvalósítása érdekében történő akciókat; eklatáns példa erre a Fényes Ösvény vezetőjének, Abimael Guzmán Reynosonak személyi kultusz kiépítésére vonatkozó tervei. A Tupamaros esetében csak tovább javította a helyzetet, hogy a szervezet egyfajta „Robin Hood-politikát” folytatva, az elsősorban az állami szervektől, rablások alkalmával ellopott pénzt szétosztotta az ország szegényei között.

Megállapítható, hogy bár kisebb-nagyobb mértékben, de mind a három szervezet részesült a „nagy előd” kubai forradalomban edződött elvtársak segítségével, legyen az akár ideológiai, katonai vagy éppen technikai, illetve pénzügyi támogatás. A kubai forradalom hatását a régió politikai életére tehát nem lehet eléggé hangsúlyozni. A győzelem – kiváltképp a tény, hogy az Egyesült Államok által támogatott klientúra ellenében történt – meghatározó módon befolyásolta a kontinens fejlődését. A Castro és Che Guevara példáját követve sorra megalakuló gerilla mozgalmak elsősorban baloldali ideológiát vallottak magukénak, azonban megfigyelhető volt, hogy Moszkva helyett már inkább Havannához fordultak, ezért is jelentett egyre növekvő szálkát a szigetország Washington szemében. Kubai területen számos táborban folyt a gerillák kiképzése, mondhatni egyfajta missziós tudat által vezérelve. Ennek előzménye fedezhető fel *Simon Bolívar*, szinte az egész kontinenst lefedő függetlenségi küzdelmében a XIX. század elején.

Különös jelentősége volt *Ernesto Rafael Guevara de la Serna*, ismertebb nevén Che Guevara elméleti és gyakorlati munkásságának is. 1960-as kínai és szovjetunióbeli látogatása után két könyvet is írt, melyek egyike, a *Gerilla-hadviselés*, a baloldali gerillák Bibliájává vált. Ebben a könyvében fogalmazta meg taktikai elképzeléseit is: a *foquismo* néven ismertté vált elmélet szerint gerilla sejteket kell létrehozni vidéken, melyek kezdetben egymástól különállóan működnek, majd a végén az egész országra kiterjedő népi mozgalom fogja megdönteni a hatalmat. A forradalomnak pedig nem kell megvárnia, míg létrejön egy stabil politikai párt, mert a fegyveres harc elindítása megteremti a forradalom feltételeit.⁵²

⁵² Ebben a momentumban különbözik leglátványosabban a marxista forradalom elméletétől.

A fegyveres akciók korszakát követően azonban mind az FPL/FMLN, mind az MLN vezetői érzékelték a társadalom tűréshatárát, és felismerve a politikai szféra nyújtotta lehetőségeket kezdtek el közeledni a legális köztevékenység felé, szakítva a korábbi bűnözői tevékenységgel, de megtartva a szervezet születésekor elhatározott célokat és ideológiát. Mindkét szervezet esetében – a mai helyzetet vizsgálva – kijelenthető, hogy megértte a váltás.

A Sendero Luminoso esetében ez a két folyamat fordított előjellel ment végbe: bár a célok egy része megmaradt, azok inkább csak a populista megnyilatkozásokban és a terrorcselekmények indoklásaiban jelentek meg, valamint a kezdetben meghatározó maoista ideológia a nemzetközi szervezett bűnözés valamint a nagy haszonnal kecsegtető kábítószerkereskedelem javára jelentős csorbát szenvedett.

Életfogytig tartó szabadságvesztés vagy akár az elnöki szék, talán ezzel az ellentétpárral lehet legjobban jelképezni a döntően megegyező alaphelyzetből induló, hasonló körülmények között működő, de végül másfajta utat választó szerveződések sikerességét. El Salvadorban közel négy éve Mauricio Funes, az FMLN tagja az elnök; elnöki ciklusának harmadik évében jár az egykori uruguayi terroristaszervezetből kinőtt pártszövetség színeiben választást nyert José Mujica, aki személy szerint is részt vett különböző hatalomellenes cselekményekben. Peru esetében pedig egyelőre az mondható el, hogy próbálja feldolgozni és lezárni a huszadik század utolsó évtizedeit, próbál elszámolni a Fényes Ösvény és a végrehajtó hatalom által véghezvitt véres és törvénytelen cselekedetekkel, hogy aztán remélhetőleg – ha nem is a Sendero Luminoso politika színpadára történő belépésével – de magabiztosan és fenntartások nélkül tudja maga mögött hagyni a terrorizmus és az állami terrorizmus által fémjelzett évtizedeket.

Felhasznált irodalom

1. BANDYOPADHYAY, Lopamudra: Sendero Luminoso: A Case Study in Exotic Terrorism, www.globalindiafoundation.org/CELAO%20Article.doc
2. JUHÁSZ-TÓTH Angéla: Újra lecsapott a Fényes Ösvény, http://kitekinto.hu/amerika/2008/10/16/ujra_lecsapott_a_fenyos_osveny
3. KENNEY, Charles D.: Fujimori's Coup and the Breakdown of Democracy in Latin America. Notre Dame, Indiana, University of Notre Dame, 2004.
4. MOORE, Thomas O.: The Tupamaros: Uruguay's Urban Guerrillas [szakdolgozat], Texas Tech University, 1978. május <http://repositories.tdl.org/ttuir/bitstream/handle/2346/8839/31295004313630.pdf?sequence=1>
5. Peru and the Capture of Abimael Guzmán [Senate hearing], 1992. 10. 02. S16332 p., http://www.fas.org/irp/congress/1992_cr/s921002-terror.htm
6. SEELKE, Clare Ribando: El Salvador: Political and Economic - Conditions and U.S. Relations, Congressional Research Service, 2012. november 9., <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS21655.pdf>
7. SOLTI Ágnes: A Fujimori-precedens: Elítélték az államfőt, http://kitekinto.hu/latinamerika/2009/04/12/precedens_eliteltek_az_allamft
8. SULLIVAN, Mark P.: Latin America: Terrorism Issues, Congressional Research Service, Washington DC, USA, 2009. március 11.
9. SWITZER, Russell W., Jr.: Sendero Luminoso and Peruvian Counterinsurgency, University of the State of New York, USA, 2007.
10. VOGEL Dávid: Balra át: jobb lesz? http://kitekinto.hu/latinamerika/2009/03/20/balra_at_jobb_lesz
11. VOGEL Dávid: Egy magyar zeneszerző sikerei Latin-Amerikában, http://kitekinto.hu/latin-amerika/2009/01/19/egy_magyar_zeneszerz_sikerei_latinamerikaban

Internetes források

1. <http://archive.oneworld.net>
2. <http://archive.peruthisweek.com>
3. <http://datasets.opentestset.com>
4. <http://edition.cnn.com>
5. <http://elmuertoquehabla.blogspot.hu>
6. <http://jurist.org>
7. <http://latinamericanhistory.about.com>
8. <http://movadef.net>
9. <http://news.bbc.co.uk>
10. <http://nuestrahistoria70.blogspot.hu>
11. <http://portal.jne.gob.pe>
12. <http://www.168ora.hu>
13. <http://www.aljazeera.com>
14. <http://www.amnesty.org>
15. <http://www.amnestyusa.org>
16. <http://www.bbc.co.uk>
17. <http://www.blisty.cz>
18. <http://www.britannica.com>
19. <http://www.cbc.ca>
20. <http://www.chasque.net>
21. <http://www.congreso.gob.pe>
22. <http://www.cverdad.org.pe>
23. <http://www.democraticunderground.com>
24. <http://www.electionguide.org>
25. <http://www.electionresources.org>
26. <http://www.electoralgeography.com>
27. <http://www.fmln.org.sv>
28. <http://www.forocomunista.com>
29. <http://www.foxnews.com>
30. <http://www.globalindiafoundation.org>
31. <http://www.guardian.co.uk>
32. <http://www.huffingtonpost.com>
33. <http://www.humanevents.com>
34. <http://www.laht.com>
35. <http://www.larepublica.pe>
36. <http://www.mno.hu>
37. <http://www.mpp.org.uy>
38. <http://www.nationalreview.com>
39. <http://www.npr.org>
40. <http://www.nytimes.com>
41. <http://www.promotingpeace.org>
42. <http://www.reuters.com>
43. <http://www.start.umd.edu>
44. <http://www.state.gov>

45. <http://www.taringa.net>
46. <http://www.unhcr.org>
47. <http://www.utwatch.org>
48. <http://www.zompist.com>
49. <https://www.georgiastandards.org>

Tartalom

Ördögh Tibor: Határúton. A nemzetközi migráció problémája Szerbiában és Magyarországon.....	3
Balogh Gábor: Civilizációs konfliktusok és kulturális identitások.....	27
Gulyás L. László: Az Öböl Menti Együttműködési Tanács létrejötte és tevékenysége.....	53
Lénárt Éva: Szeparatista törekvések az ezredfordulón. Koszovói paramilitáris szervezetek	61
Farkis Tímea: Az államirányítás módszerei: Ambrogio Lorenzetti allegóriái, Niccolò Machiavelli fejedelme, és Cesare Ripa államreazon allegóriája	71
Ortutay Katalin: Identitástudat a francia Baszkföldön.....	81
Bagi Zoltán Péter: Alessandro Ridolfi katonai karrierje 1603 és 1604 vége között a magyarországi hadszíntéren	89
Füzesi Kitti: Az atomenergia felhasználása Braziliában	106
Réti Balázs: Egyiptom brit megszállása (1882).....	118
Vogel Dávid: Három ország – három út. Terrorszervezetek érvényesülése Latin-Amerikában.....	132
Palotás Zsolt: Kapcsolatok az oszmán Észak-Afrika és a nyugat-európai államok között (1605–1704)	156

Recenzió

Krajcsír Lukács: Mediterrán perspektívák (Szerkesztette: Ferwagner Péter Ákos – Garaczi Imre – Kalmár Zoltán)	177
---	-----

Mediterrán Világ

800,- Ft

9 781787 173503

4 3132